

Verkenning Omgevingswetprogramma Cultuur & Erfgoed 2025-2028

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Het beeld van relevante trends en ontwikkelingen	4
3. De resultaten van de tussenevaluatie van het programma Cultuur & Erfgoed 2020-2023	6
4. Het beeld van andere uitgevoerde onderzoeken.....	7
5. De kaders voor het cultuur- en erfgoedbeleid	7
6. De reikwijdte en thema's.....	8
7. Samenwerking met partners (intern en extern)	12
8. De planning van het programma en de beoogde participatie	13
Bijlage 1 - De kaders voor het cultuur- en erfgoedbeleid	14
Bijlage 2 – Overzicht van relevante (deel)onderzoeken	22

1. Inleiding

De voorbereiding van het nieuwe cultuur- en erfgoedprogramma 2025-2028 is gestart met een Verkenningfase, conform de nieuwe werkwijze voor ['programma's en projectbesluiten onder de Omgevingswet'](#). Er is toegezegd deze Verkenning nog te agenderen met de huidige Staten, zodat eventuele input ten behoeve van de volgende beleidsperiode meegenomen kan worden in de uitwerking. Na de verkiezingen in maart 2023 zal de verdere uitwerking van het programma worden opgepakt met de nieuwe Staten. Het huidige cultuur- en erfgoedprogramma 2020-2023 'Voor Jong en Altijd', dat op 16 november 2022 met één jaar is verlengd door Provinciale Staten, loopt nog tot en met 2024.

Cultuur en erfgoed zijn belangrijke pijlers onder de identiteit van de provincie Utrecht. Samen dragen ze bij aan een aantrekkelijk leefklimaat voor inwoners van de provincie Utrecht. Om de Utrechtse kwaliteiten voor de toekomst te behouden, kunnen cultuurhistorische waarden worden benut als dragers en aanjagers van ruimtelijke kwaliteit. In de huidige tijd zorgen grote ruimtelijke opgaven als klimaatadaptatie, energietransitie en de woningbouwopgave voor een grote druk op deze Utrechtse kwaliteiten. Hiervoor is het ook extra belangrijk om aandacht te geven aan herbestemming en verduurzaming van monumenten. Juist in deze tijd van verandering is het belangrijk om aandacht te blijven geven aan kunst en cultuur. Kunst en cultuur zijn medebepalend voor ons gevoel van welzijn en onze identiteit. Om de eigenheid van de provincie Utrecht mee te laten ontwikkelen met maatschappelijke transitie, is een (veer)krachtige cultuursector van belang.

In deze verkenning gaan we in op de kaders van het cultuur- en erfgoedbeleid zoals de wettelijke taken, op de resultaten van het lopende programma en niet in de laatste plaats op de trends en ontwikkelingen, zeer relevant gezien de roerige tijden waarin de cultuur- en erfgoedsector zich bevindt. Toen het huidige cultuur- en erfgoedprogramma werd opgesteld, konden we nog niet voorzien dat we te maken zouden krijgen met het coronavirus dat de wereld op zijn kop zou zetten. Samen met het rijk, gemeenten en fondsen heeft de provincie zich hard gemaakt voor de sector, bijvoorbeeld met steunmaatregelen zoals het provinciale Steun- en herstellepakket. Inmiddels zijn we drie jaar verder en hebben we gezien dat de sector zich met veel inspanning en flexibiliteit staande heeft weten te houden, ondanks nieuwe problematiek zoals de hoge energiekosten en inflatie. De komende periode zal nog steeds veel vragen van de sector, waar in het nieuwe beleid rekening mee gehouden moet worden. Onlangs is een met een grote afvaardiging van de sector gesproken om een goed beeld te hebben van relevante thema's en speerpunten voor de komende periode. Ook met gemeenten zijn we voortdurend in gesprek om kennis uit te wisselen en elkaar te versterken en gezamenlijk lobby te voeren.

Daarnaast zijn de geleerde lessen van de afgelopen jaren meegenomen in de Verkenning zodat deze kunnen worden toegepast op het nieuw te ontwikkelen beleid. Ook nieuwe ontwikkelingen zoals het ratificeren van het Verdrag van Faro dienen te worden betrokken in de uitwerking evenals effecten van de grote transitieopgaven en andere ontwikkelingen zoals de verwachte bevolkingsgroei. Om één en ander verder te kunnen onderbouwen heeft bureau DSP-groep in het najaar van 2022 een tussenevaluatie uitgevoerd naar het cultuur- en erfgoedprogramma. Het rapport is bijgevoegd als bijlage en de uitkomsten van de evaluatie zijn meegenomen in deze verkenning. Parallel heeft DSP-groep ook onderzoek uitgevoerd naar het Steun- en herstellepakket, zodat de opgedane kennis en ervaring en de opbrengsten uit deze periode meegenomen kunnen worden in de nieuwe beleidsperiode. De crisis heeft, naast zorgen en problemen, namelijk ook gezorgd voor versnelling en innovatie van de sector en voor het zichtbaar maken van de zwaktes van het bestel. Dit heeft gezorgd voor nieuwe inzichten en prioriteiten voor de komende periode.

Als laatste biedt de verlenging van het huidige programma nog een aantal bijkomende voordelen voor het nieuw op te stellen programma zoals de synchronisatie met rijksbeleid en beleid van de gemeente Utrecht waardoor onderling (nog) beter op elkaar kan worden afgestemd. Ook geeft het de mogelijkheid om de borging van het Programma Hollandse Waterlinies, dat eind 2024 afloopt, mee te nemen in de uitwerking van het nieuwe cultuur- en erfgoedprogramma. Er is parallel aan deze Verkenning een onderzoek gestart in november 2022 door bureau Hylkema om de mogelijkheden voor de borging te onderzoeken. De uitkomsten hiervan worden in Q1 van 2023 verwacht en meegenomen in de volgende fase (Kaderstelling) van het nieuwe cultuur- en erfgoedprogramma.

Het totale beeld dat inzichtelijk is gemaakt met deze Verkenning, dient als basis voor het opstellen van de Kaderstelling ten behoeve van het nieuwe cultuur- en erfgoedprogramma (tweede fase van de werkwijze van de Omgevingsvisie). Hierin zullen ook de uitkomsten van de coalitieonderhandelingen worden meegenomen. De Kaderstelling wordt na de verkiezingen aan de nieuwe Staten voorgelegd. Na de Kaderstelling wordt gestart met de verdere uitwerking van het programma.

2. Het beeld van relevante trends en ontwikkelingen

De provincie Utrecht herbergt een grote schat aan erfgoed en culturele voorzieningen. Dit draagt bij aan een aangename leefomgeving en een goed vestigingsklimaat. Daarnaast hebben cultuur en erfgoed een positieve invloed op het welzijn van inwoners en hun verbondenheid met een regio. Cultuur en erfgoed dragen daarmee bij aan de aantrekkelijkheid van onze provincie. Op dit moment is echter een groot aantal ontwikkelingen gaande, die invloed hebben op het aanbod en de kwaliteit van cultuur en erfgoed in de provincie Utrecht. De verwachte groei van een kwart meer inwoners in de [provincie Utrecht in 2040](#) zal druk op de ruimte geven, evenals de grote transitieopgaven (stikstof, wonen, energie, mobiliteit). Maar ook andere trends en ontwikkelingen zoals vergrijzing en nieuwe crises zoals de energiecrisis, hebben gevolgen voor de cultuur- en erfgoedsector.

We onderscheiden de volgende trends en ontwikkelingen op basis van diverse onderzoeken en gesprekken met de sector, die van invloed zijn op het toekomstige cultuur- en erfgoedbeleid. Wellicht dat hier in de komende periode nog verschuivingen in op zullen treden. In dat geval nemen we die mee bij de Kaderstelling in Q3 2023.

1. Verwachte bevolkingsgroei

De Provincie Utrecht is een groeiende regio. Over dertig jaar woont er naar verwachting een kwart meer mensen in de provincie, zo'n 1,7 miljoen mensen. TwynstraGudde onderzocht namens de provincie welke (financiële) invloed de verwachte groei van de bevolking heeft op de grote opgaven zoals wonen, bereikbaarheid en klimaat. Uit dit [onderzoek](#) komt een goed beeld naar voren van de veelheid aan opgaven die op de provincie af zal komen in de komende jaren. Wat het precieze effect van de groeisprong is voor cultuur en erfgoed is echter nog niet onderzocht. Om dit beter in beeld te krijgen, wordt parallel aan deze Verkenning een onderzoek uitgevoerd naar de waarden en effecten van cultuur en erfgoed, maar ook naar de benodigde voorzieningen, zodat deze mee kunnen blijven groeien.

2. Grote opgaven; stikstof, energietransitie, wonen en mobiliteit

Door de grote opgaven op het gebied van stikstof, energie, wonen en mobiliteit, wordt de druk op de ruimte steeds groter in het relatief kleine en dichtbevolkte Utrecht. Deze grote ruimtelijke opgaven staan soms op gespannen voet met het duurzaam behoud van erfgoed. Hoe kunnen we hiermee omgaan zonder dat de cultuurhistorische waarde en kwaliteit van het erfgoed wordt aangetast? Naast dat het behoud van erfgoed onder druk staat, wordt het potentieel van erfgoed als inspiratiebron voor nieuwe ontwikkelingen nog niet voldoende benut. De kracht van ontwerpend onderzoek, creatieve verbeelding en ruimtelijk ontwerp kan hierbij oplossingen bieden voor complexe ruimtelijke opgaven.

3. Klimaatverandering

Voor erfgoed speelt de klimaatverandering een grote rol. Bijvoorbeeld op de buitenplaatsen, kastelen en landgoederen op de hoger gelegen Utrechtse Heuvelrug, heeft dit grote gevolgen. De unieke buitenplaatsen op de Utrechtse Heuvelrug kampen met ernstige verdrogingsproblemen. Op de hoge flanken en het plateau zakt het grondwater buiten bereik van de vegetatie en veroorzaakt grote schade aan monumentale bomen, karakteristieke heestergroepen en aantasting van zichtlijnen in het historische landschap. Voor deze landgoederen is maatwerk nodig. Een ander voorbeeld is de problematiek van de bodemdaling in het veenweidegebied die een grote invloed heeft op de cultuurhistorische waarden van zowel de bebouwing als het landschap en archeologie. Daarnaast speelt bij de diverse dijkversterkingsopgaven ten gevolge van klimaatverandering in onze provincie het behoud van de cultuurhistorische waarden een belangrijke rol.

4. Vergrijzing

Nederland vergrijsd, de verhouding tussen oud en jong verandert. Er zijn steeds meer 65-plussers op steeds minder werkenden. Naast de financiële gevolgen en gevolgen voor de druk op bijvoorbeeld de arbeidsmarkt, biedt het ook kansen voor de cultuur- en erfgoedsector. In de [Staat van Utrecht](#) 'special 67+ in de provincie Utrecht in 2040' staat dat in 2040 één op de vier inwoners van de provincie Utrecht ouder is dan 65 jaar. Deze leeftijdsgroep heeft bovengemiddelde interesses voor het bezoeken en actief zijn op het gebied van cultuur & erfgoed, toont het onderzoek. Daarnaast doet 31% van alle 65-plussers in de provincie Utrecht aan vrijwilligerswerk, een belangrijk gegeven voor de cultuur- en erfgoedsector, aangezien deze voor een belangrijk deel afhankelijk is van vrijwilligers. Tegelijkertijd hebben we in de coronaperiode gezien dat veel vrijwilligers zijn afgehaakt. Zie verder bij punt 5.

5. De erfenis van corona in combinatie met nieuwe crises

Corona laat nog diepe sporen na in de cultuur- en erfgoedsector. De sector heeft zich staande weten te houden in de afgelopen periode, maar geeft aan niet meer over reserves te beschikken. De sector wordt echter alweer

geconfronteerd met nieuwe crises zoals de energiecrisis en de hoge inflatie. Deze zorgen er enerzijds voor dat publiek niet meer deel kan nemen aan cultuur- en erfgoedactiviteiten, terwijl anderzijds instellingen juist te maken hebben met hogere kosten. Daarbij komt dat cultuur- en erfgoedinstellingen vaak gehuisvest zijn in monumentale panden, die nog niet verduurzaamd zijn. Kosten voor de energie zijn voor deze instellingen hoog. De Taskforce creatieve en culturele sector heeft daarom een [oproep](#) gedaan aan het rijk voor energiecompensatie voor de cultuur- en erfgoedsector, juist omdat de gevolgen van corona nog niet voorbij zijn en instellingen niet meer over reserves beschikken. Het rijk heeft daarop bekend gemaakt dat in het voorjaar van 2023 [structureel 300 miljoen beschikbaar](#) komt voor gemeenten en provincies voor de compensatie van maatschappelijk vastgoed. Hiervan gaat 30 miljoen naar de provincies.

Daarbij constateert de sector in gesprekken, maar ook in brancheonderzoeken, dat het publiek nog niet overal terugkeert. Dat geldt vooral voor kleinere instellingen en musea, terwijl grotere podia en musea juist meer publiek ontvangen. Dit zorgt voor een grotere kloof tussen grote en kleine instellingen, aangezien minder inkomsten ervoor zorgen dat minder geïnvesteerd kan worden, waardoor nieuw publiek wegblijft en omgekeerd. Ook op bijvoorbeeld buitenplaatsen komen veel meer bezoekers sinds de pandemie, wat zorgt voor nieuwe uitdagingen zoals hogere kosten in beheer en onderhoud.

Ook een groot aantal vrijwilligers, soms al jaren werkzaam bij een instelling, heeft besloten een punt te zetten achter hun vrijwilligerswerk tijdens de pandemie. Juist de cultuur- en erfgoedsector is erg afhankelijk van vrijwilligers. Voor de coronacrisis waren grote hoeveelheden vrijwilligers actief. Voor veel cultuur- en erfgoedinstellingen zijn deze vrijwilligers essentieel voor het voortbestaan. Financiële ruimte om betaalde krachten in te zetten is er maar gedeeltelijk.

6. Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt

In het derde kwartaal van 2022 was de spanning op de arbeidsmarkt in Nederland het hoogst in de provincie Utrecht met 149 openstaande vacatures per 100 werklozen (bron [CPB](#)). De verwachting is dat deze schaarste nog blijft voortduren. De cultuur- en erfgoedsector voelt de schaarste op de arbeidsmarkt. Met name op technisch gebied en in de horeca is sprake van een arbeidstekort. Er is sprake van zoveel schaarste dat sommige instellingen programmering annuleren omdat er geen personeel is om in te zetten voor de productie van die programmering. Helaas is er op korte termijn weinig perspectief op nieuw personeel, omdat voorgenoemde groep in de coronaperiode is overstapt naar andere sectoren en hier niet uit terugkeert. Ook de aansluiting vanuit het onderwijs is niet veelbelovend: maar weinig studenten bereiken de sector.

We zien ook dat de groep jonge makers het moeilijk heeft om een start te maken met hun loopbaan. Door de onzekerheden (zie bij punt 5) in de cultuursector programmeren instellingen minder risicovol en bij voorkeur 'grote namen' om inkomstzekerheid te hebben. Jonge makers hebben hieronder het meeste te lijden.

De positie van werkenden is in de afgelopen periode verder onder druk komen te staan, zoals de Staatssecretaris ook stelt in haar [Meerjarenbrief](#). Door corona zijn ook de [codes fair pay en fair practice](#) minder goed tot uitvoering gekomen, dan verwacht. De Raad voor Cultuur stelt in haar '[Advies cultuurbestel 2021-2024](#)' een herziening van het landelijke cultuurbestel voor "om de kwaliteit van de vele kunstenaars, creatieven en culturele instellingen beter tot haar recht te laten komen". In haar verkenning introduceerde de raad vier doelstellingen waaraan cultuurbeleid in haar ogen moet voldoen. Ook stelt de Raad dat de overheid een actievere rol moet spelen in het bevorderen van de gezondheid van de culturele arbeidsmarkt.

7. Druk op gemeenten

De [Wegwijzer voor de toekomst](#) geeft de actuele stand van zaken weer van het erfgoedbeleid van alle gemeenten in de provincie Utrecht. De wegwijzer is het resultaat van het onderzoeksproject Monitor Erfgoedbeleid Utrechtse Gemeenten 2022. Het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU) voert de monitor om de vier jaar uit voor alle gemeenten in de provincie Utrecht. Uit de provinciebrede conclusies kan worden opgemaakt dat bij bijna alle gemeenten zowel de formatie als het beschikbare budget voor erfgoed onder de maat is. Dit is merkbaar aan de stand van zaken van het erfgoedbeleid en de bijbehorende uitvoeringstaken zoals vergunningverlening, toezicht en handhaving of aan (de afkalving of afwezigheid van) de inhoudelijke kennis en expertise. Ook ten aanzien van cultuurbeleid zijn de gemeenten kwetsbaar. De capaciteit is vaak beperkt en door de druk op het sociaal domein en de inflatie is dit beleidsdomein kwetsbaar voor afkalving en bezuinigingen. Dit baart vooral zorgen gelet op de vele ontwikkelingen die op de gemeenten afkomen, zoals de Omgevingswet, woningbouwopgave, energietransitie, klimaatadaptatie, biodiversiteit, participatie, etc.

8. Toename laaggeletterdheid

In Nederland is er in de dagelijkse samenleving nog steeds sprake van een sociale achterstand. Volgens het CBS (2014) kent Nederland een groot percentage inwoners dat uitgesloten is van sociale deelname aan de samenleving. Dit zijn mensen, die in de meeste gevallen niet kunnen meedoen aan activiteiten en werk, maar ook minder contacten hebben in hun eigen omgeving. Een bijkomend probleem van mensen die sociale uitsluiting of uitsluiting van de arbeidsmarkt ervaren, is dat deze mensen onder andere de taal vaak niet voldoende meester zijn. Investeren in taal en geletterdheid zou het mogelijk kunnen maken om deze groep alsnog een plek te kunnen geven in de samenleving, waar de (maatschappelijke) bibliotheek een rol in kan spelen. In december 2022 is Maurice de Greef een onderzoek gestart naar laaggeletterdheid in de provincie Utrecht om in beeld te brengen wat er nodig is om dit probleem aan te pakken. Resultaten worden verwacht in het voorjaar van 2023.

9. Digitalisering

In coronatijd heeft digitalisering een hoge vlucht genomen. Veel instellingen hebben hiermee kunnen experimenteren en goede ervaringen kunnen opdoen. Het uitbreiden van de toegankelijkheid door digitalisering van collecties kan bijdragen aan erfgoedparticipatie en het vergroten van het publieksbereik, maar ook in de cultuursector speelt digitalisering een belangrijke rol. Door bijvoorbeeld livestreams van voorstellingen en een digitaal aanbod van cultuureducatie kunnen mensen in aanraking komen met cultuur, wanneer dat fysiek niet mogelijk is. Het rapport '[Beleidsdoorlichting Erfgoedbeleid](#)' benoemt waar er nog kansen liggen voor erfgoed: 'Digitaal erfgoed kan van grote meerwaarde zijn voor andere beleidsterreinen. Zo kan digitaal erfgoed een grote rol spelen bij terreinen zoals onderwijs, leefomgeving, participatie, sociale cohesie, kansengelijkheid of bijvoorbeeld toerisme en voor de toepassing van het verdrag van Faro (erfgoedparticipatie bijvoorbeeld).'

10. Inclusie, meerstemmigheid en toegankelijkheid

De samenstelling van Nederland en de provincie Utrecht is de afgelopen decennia aanzienlijk veranderd. Het is daarom belangrijk dat de cultuur- en erfgoedsector de brede diversiteit in de provincie representeert. Dat betekent ruimte (blijven) maken voor nieuwe makers, nieuwe verhalen en die verhalen ook laten horen, zien en ervaren. Ook verbetering van toegankelijk is een blijvend aandachtspunt. Om bijvoorbeeld draagvlak te houden bij de kleine twee miljoen mensen met een beperking in Nederland, is het van belang om te blijven investeren in programmering die ook kan worden bezocht door bezoekers met een beperking. Voor de erfgoedsector zal de ondertekening en ratificering van het Verdrag van Faro een grote stimulans zijn. Het verdrag van Faro pleit voor het centraal stellen van de mens en de samenleving en hún relatie met erfgoed. Zo geven mensen betekenis aan het erfgoed. Erfgoed wordt zo dynamischer en meer vormgegeven door de samenleving.

3. De resultaten van de tussenevaluatie van het programma Cultuur & Erfgoed 2020-2023

In het najaar van 2022 heeft bureau DSP op verzoek van de provincie een tussenevaluatie uitgevoerd naar het Programma Cultuur & Erfgoed 2020-2023 en het Steun- en herstelpakket Cultuur & Erfgoed COVID-19. Doel van het onderzoek was enerzijds om de balans op te maken van het lopende beleid en anderzijds om aanbevelingen te geven voor de resterende looptijd van het programma en de periode erna. DSP heeft gesproken met een groot aantal partners en betrokkenen. Ook organiseerden zij een tiental themasessies met groepen externen over de grote thema's zoals ruimtelijk erfgoed, monumenten of educatie. Verder waren zij aanwezig bij relevante overleggen zoals met de sector en gemeenten. Op basis van deze gesprekken en deskresearch, hebben zij bijgaand rapport opgesteld.

DSP concludeert in haar rapport dat de uitvoering van het huidige cultuur- en erfgoedprogramma op peildatum november 2022 grotendeels volgens planning verloopt en dat de verwachte resultaten worden bereikt, ondanks corona en mede dankzij de flexibele inzet van partnerinstellingen, de sector en het Steun- en herstelpakket. Een aantal onderdelen heeft vanwege corona enige vertraging opgelopen zoals de ontwikkeling van de maatschappelijke bibliotheek en cultuurparticipatie, maar hier kan in de resterende jaren 2023 en 2024 van het huidige beleidsprogramma verder vorm aan worden gegeven. Ook constateren zij nieuwe knelpunten aansluitend bij de trends en ontwikkelingen zoals hierboven beschreven. Deze worden door de sector ook benoemd. Dit betreft bijvoorbeeld de arbeidsmarktpositie, de beperkte capaciteit bij gemeenten en de ontwikkelingen op het gebied van publiek en vrijwilligers. Zij adviseren hier in de komende jaren een rol in op te pakken, passend bij de rol van de provincie en in nauwe afstemming met gemeenten, sector en het rijk. Ook adviseert zij om samenwerking met gemeenten en de sector verder te versterken om gezamenlijk bij te kunnen dragen aan een sterker cultuur- en erfgoedbestel. Voor een verdere toelichting: zie het rapport van DSP in bijlage.

4. Het beeld van andere uitgevoerde onderzoeken

Naast de tussenevaluatie van DSP heeft in de afgelopen 3 jaar een groot aantal tussentijdse onderzoeken plaatsgevonden naar alle verschillende beleidsonderdelen (zie bijlage 2). Deze dienen als verkenning ten behoeve van een beleidsuitwerking (bijvoorbeeld Streekmuseabeleid) of als monitoring van een specifiek beleidsonderdeel zoals talentontwikkeling. De uitkomsten van deze onderzoeken worden benut voor de dagelijkse uitvoering van het beleid, maar ook om beleid bij te sturen of aanbevelingen op te halen voor de toekomst. Ook beschikt de provincie over haar eigen regionale cultuur- en erfgoedmonitor ([Monitor Cultuur en Erfgoed](#)) met veel relevante informatie over de cultuur- en erfgoedsector voor eigen gebruik maar ook voor externen zoals gemeenten.

Daarnaast wordt gebruik gemaakt van externe onderzoeken of monitors zoals de [Monitor erfgoedbeleid Utrechtse gemeenten 2022](#) (MEBUG) en wordt er gebruikt gemaakt van kennis en advies van bijvoorbeeld de Raad voor Cultuur, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed of belangenverenigingen zoals Kunsten '92.

In bijlage 2 is een overzicht opgenomen met alle onderzoeken, monitors en andere relevante links.

5. De kaders voor het cultuur- en erfgoedbeleid

Het cultuur- en erfgoedbeleid is gebaseerd op een mix van wettelijke taken en afspraken, bestuurlijke afspraken, convenanten en provinciale ambities zoals de omgevingsvisie en het coalitieakkoord. De uitwerking van het beleid wordt vierjaarlijks uitgewerkt in een beleidsprogramma, op dit moment het [cultuur- en erfgoedprogramma 2020-2023 'Voor Jong en Altijd'](#). Dit programma is op 16 november 2022 door PS met één jaar verlengd tot en met 2024. Als peildatum wordt hiervoor het beleid in 2023 genomen.

Wettelijke taken en bestuurlijke afspraken

Wettelijke taken zijn er voor bijvoorbeeld monumenten en archeologie en daarnaast heeft de provincie wettelijke verplichtingen op het gebied van de beoordeling van omgevingsvergunningen, archeologische toetsing en advisering bij bestemmings- en omgevingsplannen. Ook zijn er wettelijke taken op het gebied van het in standhouden van het archeologisch depot en bibliotheken. Het in standhouden van werelderfgoed is eveneens gebonden aan rijksregels. Bestuurlijke afspraken en convenanten zorgen voor een goede samenwerking met het rijk, gemeenten of andere partijen. Vaak zijn dit langjarige afspraken, bijvoorbeeld op het gebied van cultuureducatie of erfgoedparels. In bijlage 1 is een tabel opgenomen van alle taken en afspraken.

Coalitieakkoord en begroting

Daarnaast is in het huidige coalitieakkoord '[Nieuwe Energie voor Utrecht 2019-2023](#)' een groot aantal ambities opgenomen op het gebied van cultuur en erfgoed. Deze zijn verwerkt in het huidige Programma Cultuur & Erfgoed 'Voor jong en altijd 2020-2023' en sinds corona ook middels het Steun- en herstelpakket cultuur & erfgoed COVID-19. In de afgelopen periode is hier uitvoering aan gegeven en in de tussenevaluatie van DSP is de voortgang op de verschillende onderdelen te lezen. In de afgelopen periode is aanvullend hierop een aantal afspraken gemaakt naar aanleiding van moties of toezeggingen in het huidige cultuur- en erfgoedprogramma, zoals rond streekmuseumbeleid, maritiem erfgoed en de restauratie van grote monumenten. Ook draagt de provincie op dit moment bij aan een aantal (landelijke) programma's zoals het jeugdfonds sport en cultuur en kunstbende. Voor de ontwikkeling van het nieuwe cultuur- en erfgoedprogramma zal gebruik worden gemaakt van het nieuwe coalitieakkoord 2023. Ook in de [Begroting](#) zijn doelen opgenomen op het gebied van cultuur en erfgoed (Hoofdstuk 7 cultuur en erfgoed). Ook bij andere beleidsonderdelen komen cultuur en erfgoed terug.

Omgevingsvisie

Ook de Omgevingsvisie biedt kaders voor het cultuur- en erfgoedbeleid. In de [Omgevingsvisie](#) d.d. 10 maart 2021 is cultuur en erfgoed opgenomen onder het hoofdstuk 'Levend landschap, erfgoed en cultuur'. De Omgevingsvisie richt zich met name op de ruimtelijke aspecten van de provincie, zoals het ruimtelijk erfgoed. Andere onderwerpen zoals monumenten en cultuur, komen daardoor minder in beeld in de Omgevingsvisie, maar worden wel beschreven als belangrijke onderdelen die bijdragen aan een aantrekkelijke provincie en een goed vestigingsklimaat. In de Omgevingsvisie wordt ook benoemd dat de provincie Utrecht voor grote uitdagingen staat, gezien de verwachte bevolkingsgroei en de grote (transitie)opgaven. Hierdoor zullen keuzes gemaakt moeten worden of moet worden gezocht naar creatieve integrale oplossingen. Dit zal ook invloed hebben op de

positie van cultuur en erfgoed in de provincie Utrecht. In bijlage 1 is de relevante informatie ten behoeve van het cultuur- en erfgoedbeleid uit de Omgevingsvisie opgenomen.

Rijk

Aanvullende kaders zijn er vanuit het rijk. De huidige rijksbeleidsperiode voor cultuur en erfgoed loopt tot en met 2024. Vanwege de ontwikkelingen van de afgelopen jaren, was er lang sprake van een mogelijke verlenging van de huidige culturele basisinfrastructuur (BIS). Daar is niet voor gekozen maar de staatssecretaris wil de sector tegemoet komen door een relatief eenvoudige aanvraagronde van de BIS voor de periode 2025 – 2028. Daarnaast wil de staatssecretaris het bestel kritisch tegen het licht houden. De sector zelf, andere overheden en de Raad zullen nauw worden betrokken bij de vernieuwing van het bestel.

Daarnaast heeft het huidige kabinet extra middelen beschikbaar gesteld voor cultuur en erfgoed in het coalitieakkoord. Voor 2022 gaat het om €135 miljoen en in de jaren hierna loopt het bedrag op naar €170 miljoen structureel per jaar bovenop het bestaande cultuurbudget van 1 miljard euro. “Deze investering maakt het mogelijk de grote uitdagingen waar het culturele en creatieve veld voor staat aan te pakken en het culturele leven weer te laten bloeien”, aldus staatssecretaris Uslu (OCW). Met de [Meerjarenbrief - De kracht van creativiteit](#) heeft zij de Tweede Kamer geïnformeerd over de uitgangspunten van het cultuurbeleid voor de jaren 2023 - 2025. De brief gaat in op de invulling van de afspraken uit het coalitieakkoord en de structurele inzet van de € 170 miljoen voor de culturele en creatieve sector. Het beleid is uitgezet langs vijf lijnen: versterken positie culturele en creatieve professional, inzet creativiteit maatschappelijke vraagstukken, toegankelijkheid, digitalisering en erfgoed. Zie voor een toelichting van de lijnen de bijlage. Op 6 maart 2023 zal staatssecretaris Uslu een bezoek brengen aan de regio om op de hoogte te worden gebracht van cultuur & erfgoed in de provincie Utrecht.

In bijlage 1 zijn alle kaders voor de verschillende beleidsonderdelen opgenomen.

6. De reikwijdte en thema's

De reikwijdte en de thema's van het nieuwe programma zijn gebaseerd op de wettelijke kaders, de ervaringen uit het huidige beleid inclusief het Steun- en herstelpakket, de consequenties van de trends en ontwikkelingen en de aanbevelingen naar aanleiding van gesprekken met de sector en gemeenten, het onderzoek van DSP en andere deelonderzoeken. Gezamenlijk bieden ze de mogelijke ingrediënten voor het toekomstige programma. Eventuele knelpunten en dilemma's zijn hierin verwerkt. Er worden drie hoofdlijnen onderscheiden:

1. Monumenten en archeologie blijven (toekomstbestendig) behouden
2. Kwaliteit van ruimtelijk erfgoed moeten mee-ontwikkelen met de grote provinciale opgaven
3. Iedereen moet mee kunnen blijven doen aan cultuur & erfgoed

Elke hoofdlijn bestaat uit een aantal (deel)onderwerpen. Deels komen deze voort uit wat we al doen, deels zijn dit nieuwe onderdelen die bijvoorbeeld voort zijn gekomen uit het Steun- en herstelpakket of nieuwe ontwikkelingen. In de komende jaren wordt hier alvast ervaring mee opgedaan, bijvoorbeeld met nieuwe thema's of het bestendigen van kennis en ervaring naar aanleiding van het Steun- en herstelpakket.

Om de ambities waar te maken is samenwerking een essentiële voorwaarde. In hoofdstuk 7 wordt verder ingegaan op de samenwerking met partners.

1. Monumenten en archeologie blijven (toekomstbestendig) behouden

Onderwerpen:

- Voortzetten wettelijke taken en afspraken op het gebied van monumenten en archeologie
- Plan opstellen voor het wegwerken van de restauratieachterstand en de restauratie van grote iconen
- Stimuleren duurzaamheidsmogelijkheden
- Openstellen monumenten voor publiek
- In samenwerking met rijk: plan van aanpak voor archeologische monumenten opzetten, versterken archeologiesector op gebied van expertise en capaciteit bij gemeenten
- Verhuizing archeologisch depot

Toelichting

De provincie Utrecht kent een enorme rijkdom aan gebouwd erfgoed. De provincie telt ruim 5.800

rijksmonumenten, denk daarbij aan industrieel erfgoed (zoals oude fabrieken), historische buitenplaatsen, agrarisch erfgoed (zoals boerderijen) en religieus erfgoed. Samen met het rijk staan de provincies aan de lat voor de restauraties van rijksmonumenten die geen woonhuis zijn. Hiervoor ontvangen de gezamenlijke provincies jaarlijks 20 miljoen van het rijk. De provincie Utrecht ontvangt van dit bedrag jaarlijks € 2.2 miljoen euro (op basis van het aantal niet-woonhuis rijksmonumenten in de provincie) en matcht dit bedrag. Hierover zijn bestuurlijke afspraken opgesteld met het rijk. Met dit bedrag kan de restauratieachterstand van de middelgrote rijksmonumenten langzaam ingelopen worden, via het Fonds Erfgoedparels (gemiddeld 15 aanvragen en toekenningen per jaar).

In de provincie Utrecht ligt het percentage matige en slechte niet-woonhuis monumenten rond de 18,7%. Gemeten over meerdere jaren, nam het percentage matige en slechte niet-woonhuis monumenten in de provincie vanaf 2016 jaarlijks gemiddeld met 0,8% af (rapport Fenicks). IPO heeft in 2021 onderzoek laten doen naar de restauratiebehoefte zowel voor Nederland als per provincie. Het benodigde bedrag voor de restauratieopgave in Utrecht is toen berekend op € 111 miljoen. Deze opgave is fors vanwege een aantal grote iconische monumenten met een grote restauratieopgave. Op 9 november 2022 hebben Provinciale Staten met een amendement bij de Begroting 2023 voor de restauratie van rijksmonumenten eenmalig € 5 miljoen extra vrijgemaakt voor de jaren 2023 en 2024. In het amendement is tevens vastgelegd dat in het nieuwe Cultuur- en Erfgoedprogramma beleid wordt geformuleerd voor het structureel wegwerken van de restauratieachterstand. Ook de 36 draaiende rijksmonumentale molens, tekenend voor onze provincie, krijgen in 2023 extra steun voor onderhoud.

Daarnaast wordt het toepassen van duurzaamheidsmaatregelen gestimuleerd. Religieus erfgoed vraagt om bijzondere aandacht vanwege de leegloop en de hoge energiekosten. Voor monumentale kerken die nog in gebruik zijn als kerk is een programma ontwikkeld voor het terugdringen van de energiekosten.

Een aanzienlijk aantal archeologische rijksmonumenten binnen onze provincie is in matige of slechte fysieke staat. De rijkssubsidiereregeling instandhouding monumenten (Sim), waar jaarlijks budget beschikbaar is voor de duurzame instandhouding van archeologische rijksmonumenten (800.000,- euro, landelijk), wordt echter nauwelijks aangesproken voor die inzet. Het Rijk heeft geconstateerd dat de Sim niet geschikt is voor archeologische rijksmonumenten en onderzoekt de mogelijkheden om de onderhoudsnoodzaak, de financiële ondersteuningsbehoefte van eigenaren en het beschikbare budget effectiever bij elkaar te brengen. Hierbij wordt in sterke mate gedacht aan een rol voor de provincie. Naast personele inzet zal dit naar verwachting ook om provinciale matching vragen.

Daarnaast is de provincie in het kader van de Erfgoedwet eigenaar van vondsten die gedaan zijn bij archeologische onderzoeken in de provincie. Deze moeten met de bijbehorende documentatie zodanig worden opgeslagen dat ze behouden blijven en duurzaam toegankelijk zijn. Momenteel wordt de verhuizing van het Provinciaal Archeologisch Depot voorbereid aangezien de grenzen van de opslagcapaciteit zijn bereikt.

2. Kwaliteit van ruimtelijk erfgoed moeten mee-ontwikkelen met de grote provinciale opgaven

Onderwerpen:

- Voortzetten van wettelijke taken en afspraken op het gebied van advisering bij ruimtelijke opgaven en bestemmingsplannen op basis van de Omgevingsvisie en -verordening
- Bijtijds samenwerken aan complexe, integrale opgaven vanuit de cultuurhistorische hoofdstructuur
- Integratie van (een deel van) de taken van het programma Hollandse Waterlinies in het ruimtelijk erfgoedbeleid en voortzetten van de Oude Hollandse Waterlinie in samenhang met de Hollandse Waterlinies en in afstemming met betrokken provincies.
- Voortzetten inzet op de Erfgoeddeal
- Inzetten ontwerpend onderzoek en creatieve verbeeldingskracht in complexe ruimtelijke vraagstukken
- Versterken samenwerking en kennisdeling met gemeenten
- Voortzetting van het Erfgoed Expert Team
- Voortzetten uitzonderingsregel verstedelijkingsverbod landelijk gebied voor Historische Buitenplaatszones en Militair Erfgoed (interim omgevingsverordening artikel 7.8)
- Voortzetting Netwerk Cultuur, Erfgoed en Leefomgeving

Toelichting

De provincie wil cultuurhistorische waarden in de leefomgeving beschermen en benutten, door ze beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Daarnaast wordt in de [omgevingsvisie](#) beschreven dat cultuurhistorische waarden ook

gebruikt dienen te worden als dragers en aanjagers van ruimtelijke kwaliteit in ruimtelijke ontwikkeling. In de omgevingsvisie is de [Cultuurhistorische Hoofdstructuur](#) vastgelegd. In de Cultuurhistorische Hoofdstructuur wordt de nadruk gelegd op gebieden die gemeentegrenzen overstijgen. De Cultuurhistorische Hoofdstructuur is opgebouwd uit vijf prioritaire en gemeentegrens overschrijdende thema's die het erfgoed van onze provincie kenmerken: historische buitenplaatsen, militair erfgoed, agrarisch cultuurlandschap, archeologisch waardevolle zones en de historische infrastructuur. Sinds juli 2021 is de provincie daarnaast mede-siteholder van twee UNESCO Werelderfgoederen: de Neder-Germaanse Limes en de Hollandse Waterlinies. Dit brengt een structurele verantwoordelijkheid met zich mee. Voor de Hollandse Waterlinies zijn de uitzonderlijke universele waarden van dit werelderfgoed vastgelegd in de [Gebiedsanalyses](#). De [interim omgevingsverordening](#) bevat ruimtelijke regels ter bescherming en benutting van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur en een instructieregel ter bescherming van de uitzonderlijke universele waarden (OUV) van de Hollandse Waterlinies.

Door de verwachte groei en de grote transitieopgaven, vinden er veel ontwikkelingen plaats die invloed hebben op de Cultuurhistorische Hoofdstructuur. Veel opgaven, zoals de energietransitie, de woonopgave en de transitie van het landelijk gebied, zijn gepland in gebieden die ook onderdeel zijn van één of meerdere thema's van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur. Als in die opgaven geen rekening gehouden wordt met de kwaliteiten vanuit landschap en cultuurhistorie, staat de leefbaarheid en het aantrekkelijke vestigingsklimaat van de provincie onder druk. Anderzijds bieden grote cultuurhistorische structuren zoals het Werelderfgoed Hollandse Waterlinies een inspiratiebron om bij de grote ruimtelijke transformaties de kwaliteit van de leefomgeving te versterken.

Om het erfgoed van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur optimaal te benutten als kans voor grote opgaven, is het van groot belang om vroegtijdig onderdeel uit te maken van integrale afwegingen. Dit geldt bijvoorbeeld bij de grote 'Ruimtelijke Puzzel' waar de provincie voor staat vanuit de opgaven van het Rijk, zowel bij de aanscherping van de NOVI (programma's NOVEX en Mooi Nederland) als in de NOVEX- gebieden. De Erfgoeddeal, een samenwerkingsinitiatief van de rijksoverheid samen met decentrale overheden, biedt goede voorbeelden van de benutting van erfgoed in grote maatschappelijke opgaven. De inzet van creatieve verbeeldingskracht kan daarbij een belangrijke rol spelen. Kunstenaars, ontwerpers en/of (landschaps)architecten bezitten de competentie om voor complexe opgaven creatieve oplossingen te bieden en kunnen helpen bij het ontwikkelen van visie en strategie. Het koppelen van creatieve verbeeldingskracht aan erfgoedwaarden en maatschappelijke opgaven, levert kwalitatief hoogwaardigere oplossingsrichtingen met maatschappelijk draagvlak.

Een ander middel om de Cultuurhistorische Hoofdstructuur zo goed mogelijk mee te laten doen in maatschappelijke opgaven is informatie-uitwisseling en kennisdeling. In de Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht is alle kennis en informatie over de historische waarden publiek toegankelijk gemaakt, waardoor bijvoorbeeld gemeenten en ontwikkelaars eenvoudig kennis kunnen nemen van de cultuurhistorische waarden en deze kunnen benutten in ruimtelijke ontwikkelingen

3. Iedereen moet mee kunnen blijven doen aan cultuur & erfgoed

Onderwerpen:

- Wettelijke taken op het gebied van Bibliotheken uitvoeren, innovatie en maatschappelijke bibliotheek
- Mee laten groeien culturele voorzieningen met de verwachte groei en deelname hieraan bevorderen
- Bestuurlijke afspraken op het gebied van cultuur- en erfgoedparticipatie, uitbreiding pilot VO, CmK
- Participatie: verdrag van Faro uitwerken en doorontwikkeling publieksbereik naar cultuur(participatie)
- Voortzetten Culturele Stedelijk Regio Utrecht: samenwerking gemeenten verder voort zetten
- Vervolg op innovatie(fonds) en digitalisering
- Ontwikkelen museumbeleid na 2025
- Maritiem erfgoed een structurele plek geven in het beleid
- Vervolg initiatief laaggeletterdheid
- Nieuwe thema's: vrijwilligersbeleid, arbeidsmarktpositie en aansluiting onderwijs, (verdere) implementatie codes, publiek

Toelichting

Met de hoogste dichtheid buitenplaatsen in Nederland, uniek maritiem erfgoed, vele regionale podia en theaters, de forten van de Hollandse Waterlinies, de kasteel- en streekmusea, zeer diverse culturele festivals, een uitgebreid bibliothekennetwerk en creatieve opleidingen is het cultuur- en erfgoedaanbod in de provincie Utrecht groot en dichtbij. Samen met medeoverheden en fondsen, faciliteert de provincie dit cultuur- en erfgoedaanbod

en maakt het bekend bij een breed publiek, met als doel dat iedereen hier van kan genieten en zich kan ontwikkelen.

De provincie heeft hiervoor een aantal wettelijke taken, bijvoorbeeld op het gebied van bibliotheken, en bestuurlijke afspraken zoals rond educatie en de Culturele Stedelijke Regio Utrecht. Wij richten ons op het bovenlokale niveau, aanvullend op gemeenten. Een aantal uitvoeringsorganisaties zoals Kunst Centraal en Landschap Erfgoed Utrecht zorgt voor de dagelijkse uitvoering van het beleid, in nauwe samenwerking met de sector. Met het aanbieden van cultuur- en erfgoededucatie zorgen we ervoor dat elk kind in het onderwijs in aanraking komt met cultuur en erfgoed. Door participatie te stimuleren en aan te jagen, betrekken we een brede groep inwoners bij cultuur en erfgoed.

Bibliotheken nemen een centrale rol in de maatschappelijke ontwikkelingen. Zij zorgen ervoor dat iedereen mee kan blijven doen, door bijvoorbeeld inwoners te ondersteunen bij vragen over de (digitale) overheid. Net als het Jeugdfonds Sport en Cultuur en Kunstbende bijdraagt, ook als de sociale kloof groter wordt. Het talentontwikkelingsbeleid biedt jonge inwoners de kans om zich te ontwikkelen op het gebied van kunst en cultuur en draagt zo bij aan het makersklimaat, een belangrijk onderdeel van identiteit van de Utrechtse culturele sector.

Streven is dat Utrecht ook in de toekomst aantrekkelijk blijft voor haar inwoners en bezoekers én dat iedereen mee kan blijven doen aan cultuur en erfgoed. Door de verwachte groei is het noodzakelijk om het cultuur- en erfgoedaanbod mee te laten groeien met de bevolking, zodat de afstand tot de voorzieningen gelijk blijft en de drempel voor deelname niet wordt verhoogd. Momenteel wordt een onderzoek uitgevoerd om de verwachte benodigdheden hiervoor in kaart te brengen. Het blijvend mede faciliteren en bekendmaken van het cultuur- en erfgoedaanbod is een randvoorwaarde. Dat zullen we samen met de sector en gemeenten doen. De sector staat echter wel voor een aantal grote uitdagingen. Cultuur- en erfgoedinstellingen zijn nog niet of nauwelijks hersteld van de coronacrisis. Ze hebben zelfs alweer te maken met nieuwe problemen zoals inflatie, energiecrisis en vergrijzing.

Daarnaast vragen maatschappelijke ontwikkelingen zoals toenemende laaggeletterdheid en de sociale tweedeling, om het doorontwikkelen van de maatschappelijke bibliotheek. Er zijn innovaties nodig om de bibliotheek aan te passen aan de vraag van de huidige maatschappij op het gebied van o.a. ontleding en digitalisering. We merken dat de transitie naar maatschappelijke bibliotheek en de rol die de bibliotheken spelen in maatschappelijke opgaven steeds belangrijker wordt. We gaan samen met BiSC en bibliotheken bekijken wat dit betekent voor de verhouding van de inzet van de middelen van de provincie (inzet op ICT en transport vs. innovatie) en hoe de samenwerking met andere beleidsterreinen meer structureel kan worden ingevuld.

Maar er zijn ook kansen. De samenwerking met de sector en medeoverheden zijn dankzij de coronacrisis nog nooit zo sterk geweest en de sector heeft zich zeer wendbaar en innovatief getoond in de afgelopen periode. De hernieuwde aandacht voor de streekmusea, dat als doel heeft deze regionale erfgoeddragers toekomstbestendig te maken, biedt een laagdrempelige erfgoedervaring dicht bij huis. Streekmusea met vernieuwde tentoonstellingen, waarin meerdere perspectieven op de streekgeschiedenis worden getoond en waar werk is gemaakt van een betere toegankelijkheid. Maar ook het beter in beeld gebrachte maritieme erfgoed dat onze provincie rijk is, voegt een uniek verhaal toe aan de toch al zo diverse geschiedenis van de provincie en kan zo weer een heel nieuw publiek bereiken. Daarnaast biedt het [Verdrag van Faro](#) goede handvatten om erfgoedparticipatie nog beter vorm te geven en hiermee de betrokkenheid van inwoners bij het cultureel erfgoed te versterken, verbinding te creëren en betekenis te geven aan cultuurhistorie. De verwachting is dat dit komend jaar wordt ondertekend. Ook vanuit cultuurparticipatie en talentontwikkeling zijn er mogelijkheden om meer (diverse) inwoners te bereiken met als doel hun talent te ontwikkelen en deel te nemen aan cultuur.

Er wordt uit de diverse onderzoeken en trends en ontwikkelingen ook een aantal nieuwe thema's en accenten zichtbaar, waar provinciale betrokkenheid gewenst is, in samenwerking met de andere partners:

- Het makersklimaat staat onder druk door de arbeidsmarktpositie van werkenden in de sector en er is sprake van personeelskrapte, met name in de randvoorwaardelijke functies zoals technici. Inzetten op talent(ontwikkel)beleid, het invoeren van de fair pay code en samenwerking met het onderwijs bieden mogelijkheden om hier oplossingen voor te vinden.
- Door de vergrijzing en de coronacrisis is het daarnaast noodzakelijk om te investeren in de vernieuwing van publiek en vrijwilligers van de erfgoedsector.

- Duurzaamheid wordt een belangrijk speerpunt voor de sector om mee te kunnen gaan in de energietransitie. Hier kunnen we vooral fungeren als kenniskloet en doorverwijzer naar de verschillende mogelijkheden, bijvoorbeeld van het programma Energietransitie.
- Verdere innovatie is nodig om de sector wendbaar en weerbaar te maken voor de toekomst. Denk hierbij bijvoorbeeld digitalisering, multidisciplinair werken en een breder publiek betrekken.

Deze thema's zijn besproken met de sector en in 2023 wordt hier in themagroepen met de sector en gemeenten verder over doorgedacht. Ook is hier in het Steun- en herstelpakket al ervaring mee opgedaan: de geleerde lessen hieruit zullen we bij de verdere uitwerking betrekken.

Radvoorwaarden

Naast de drie inhoudelijke hoofdlijnen, is daarnaast een aantal randvoorwaardelijke onderdelen van belang:

- Uitbreiding van de (continue) monitoring en benutten [Cultuur- en erfgoedmonitor](#)
- Inzetten op onderzoek en ontwikkeling om nieuwe thema's te onderzoeken
- Verdere inzet op deskundigheidsbevordering ten behoeve van culturele instellingen en gemeenten

7. Samenwerking met partners (intern en extern)

Om bovenstaande speerpunten uit te kunnen voeren, is een goede samenwerking vereist met zowel interne als externe partners. De externe samenwerking richt zich op een groot aantal uitvoeringsorganisaties, die een exploitatiesubsidie ontvangen van de provincie en direct uitvoering geven aan de beleidsdoelen in onze programma's. De inrichting van de samenwerking, subsidiërings- en evaluatiemethodiek is voor vier jaar vastgelegd in de Leidraad Exploitatiesubsidies die door GS in 2020 is vastgesteld. Voor de volgende beleidsperiode wordt opnieuw bekeken hoe de leidraad wordt ingericht. Daarnaast richt de externe samenwerking zich op de cultuur- en erfgoedsector, fondsen, het rijk, en gemeenten. Intern betreft het een breed scala aan beleidsafdelingen en programma's.

Voor erfgoed is het noodzakelijk om in een vroegtijdig stadium te verbinden met de diverse ontwikkelingen en transitieopgaven. Samenwerking is daarom nodig met alle afdelingen en programma's waar ruimtelijke ontwikkelingen op de agenda staan. Daarnaast is een verdere samenwerking gewenst met de programma's klimaatadaptatie en energietransities vanwege verdroging en vernatting van het landschap en de verduurzaming van monumenten. Ook gemeenten spelen hebben een belangrijke rol hierin.

Met gemeenten werken we samen, onder andere via onze partnerorganisatie het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU). STAMU ondersteunt gemeenten in de provincie Utrecht op het gebied van hun wettelijke taken ten aanzien van ruimtelijk erfgoed. Uit het [MEBUG rapport 2022](#) blijkt met name dat gemeenten niet over voldoende fte en expertise beschikken om de taken van dit beleid uit te voeren en daardoor onder hoge druk staan. De inzet op ondersteuning vanuit STAMU is daarom essentieel.

[UtrechtAltijd](#), het verhalenplatform over de geschiedenis van de provincie Utrecht, zorgt mede voor het bekendmaken van het Utrechtse erfgoed. De website die door Landschap Erfgoed Utrecht wordt verzorgd, activeert bezoekers steeds meer om zelf deel te nemen aan activiteiten in plaatselijk musea, op forten en buitenplaatsen. Landschap Erfgoed Utrecht activeert inwoners ook door citizen science (burgerwetenschappelijke) projecten te organiseren, waarbij inwoners zelf kunnen meehelpen met het in kaart brengen van bijzonder erfgoed, zoals in het project 'Erfgoed gezocht'.

Voor cultuur richt de provincie zich op de bovenlokale rol en werkt altijd aanvullend op wat de gemeenten doen. Om deze rol goed in te vullen is het essentieel dat er een goede samenwerking is met de gemeenten en de sector. De Culturele Stedelijke Regio Utrecht (CSRU) is hiervoor een belangrijk vehikel gebleken. Het is een gelijkwaardige samenwerking tussen alle gemeenten en de provincie. Aan de ene kant vindt er kennisdeling plaats en wordt er samengewerkt op verschillende thema's en projecten met en tussen gemeenten. Zo is er een nieuwsbrief en er vinden jaarlijks meerdere bijeenkomsten plaats, zowel bestuurlijk als ambtelijk. Ook het [Cultuur Innovatiefonds](#) is voortgekomen uit de CSRU. Aan de andere kant worden lokale en regionale belangen en behoeften op elkaar worden afgestemd en onder de aandacht gebracht bij het rijk. Er vindt een structureel overleg plaats tussen de CSRU en het ministerie van OCW. De lobby en samenwerking met het rijk bieden ook kansen voor de regio waarbij het rijk mede investeert in projecten, zoals de proeftuin 'ruimte voor makers'.

Door krachten te bundelen wordt er gewerkt aan een sterke culturele infrastructuur in de provincie. Tijdens de coronapandemie is dat nog eens extra bevestigd waarbij er gezamenlijk is gewerkt aan een dekkend pakket aan maatregelen voor de sector. Als provincie werken wij samen met de culturele sector; gemeenten doen dat ook vanuit hun rol. Er zijn kansen om op meer onderwerpen vanuit de CSRU samen als één overheid op te trekken naar de sector toe, waarbij wordt ingespeeld op de vraag en de actualiteit binnen die sector. Hiermee wordt onze impact groter en effectiever. Verdere ontwikkeling van de CSRU is daarvoor noodzakelijk.

8. De planning van het programma en de beoogde participatie

De beoogde planning en bijbehorende participatie bij elke stap, ziet er op dit moment als volgt uit. Hierin kunnen nog wijzigingen optreden. Dit zal in de volgende fase (kaderstelling) worden aangepast.

- 25 januari 2023: Startgesprek t.b.v. de Verkenning van het nieuwe programma Cultuur & Erfgoed in de Commissie BEM aan de hand van een Statenbrief die ter bespreking wordt geagendeerd.
- Maart 2023: verkiezingen
- Q3 2023: kaderstelling (fase 2) – Voor de Kaderstelling wordt een commissiebespreking of aparte werksessie georganiseerd, indien gewenst met aanwezigheid van deskundigen. Daarna bereiden GS een kaderstellend document voor. Dit wordt met een statenvoorstel ter vaststelling aan PS voorgelegd.
- Q4 2023: uitwerking (fase 3) – PS en alle relevante partners worden in deze uitwerkingsfase nauw betrokken. Er worden werksessies en -bezoeken georganiseerd en PS wordt met een Statenbrief op de hoogte gehouden van de voortgang. Daarnaast vinden er diverse participatieactiviteiten voor stakeholders plaats waar Statenleden ook aan deel kunnen nemen. Dit zal bij de Kaderstelling verder worden uitgewerkt.
- Q1 en Q2 2024: ontwerpprogramma, zienswijzetract, nota van beantwoording (fase 4) en definitief programma (fase 5): GS stellen een ontwerp van het Omgevingswetprogramma op. PS ontvangen hierover een statenbrief. Het Ontwerp Omgevingswetprogramma wordt geagendeerd voor bespreking in de Statencommissie. In de bespreking kunnen PS aangeven of het programma een goede uitwerking is van de kaderstelling. GS nemen de reactie van PS op in de nota van beantwoording en betrekken de reactie bij de definitieve vaststelling van het programma. Indien insprekers zich melden bij de commissie bij de bespreking van het Ontwerp programma dan wordt die inbreng eveneens opgenomen in de nota van beantwoording en daarmee betrokken bij de definitieve vaststelling van het programma.

Een Ontwerp Omgevingswetprogramma wordt door GS zes weken ter inzage gelegd in een zienswijzentract. In de publicatie van de terinzagelegging nemen GS de datum van de commissievergadering waarin het betreffende programma wordt geagendeerd op. Hiermee wordt indieners van zienswijzen de mogelijkheid geboden hun zienswijze die ze indienen bij GS ook kenbaar te maken aan PS.

Het is vervolgens aan GS om het programma vast te stellen. Bij de vaststelling hiervan betrekken GS de reactie van de indieners van zienswijzen, de reactie van PS en de reactie van eventuele insprekers. Over deze reacties wordt een nota van beantwoording op- en vastgesteld. Hierin motiveren GS hoe zij omgegaan zijn met de inspraakreacties, met de reacties van PS en met de reacties van eventuele insprekers. GS informeren PS middels een statenbrief over de vaststelling van het programma en van de nota van beantwoording en daarmee ook over de manier waarop zij met de reacties van PS zijn omgegaan. PS kan bij bespreking in de commissie aandachtspunten meegeven en dat via toezeggingen borgen.

- Q3 2024: uitwerking plannen door partnerinstellingen voor de uitvoering
- Q4 2024: beoordeling van de plannen voor de uitvoering
- 1 januari 2025: start nieuwe programma

Stakeholders betreffen naast PS: de cultuur- en erfgoedsector in de provincie Utrecht, fondsen, gemeenten en rijk. Daarnaast worden andere afdelingen en programma's van de provincie Utrecht bij de uitwerking betrokken.

Bijlage 1 - De kaders voor het cultuur- en erfgoedbeleid

1. Wettelijke kaders en afspraken

Erfgoedwet en Wet op de Archeologische Monumentenzorg

De Monumentenwet 1988 is op 1 juli 2016 overgegaan in de Erfgoedwet. Onderdelen van de Monumentenwet die de fysieke leefomgeving betreffen, gaan naar de toekomstige Omgevingswet. Voor deze onderdelen is een overgangsregeling in de Erfgoedwet opgenomen totdat de nieuwe Omgevingswet in werking treedt. Het betreft:

- Vergunningen tot wijziging, sloop of verwijdering van rijksmonumenten
- Verordeningen, bestemmingsplannen, vergunningen en ontheffingen op het gebied van archeologie
- Bescherming van stads- en dorpsgezichten

De provincie heeft een wettelijke taak op het toezicht van de uitvoering van de Erfgoedwet en de (toekomstige) Omgevingswet (Interbestuurlijk Toezicht). Op basis van de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht), die opgenomen gaat worden in de Omgevingswet, zijn gemeenten het bevoegd gezag ten aanzien van het verlenen van omgevingsvergunningen voor het wijzigen van rijksmonumenten. De provincie heeft hierbij een adviesplicht naar gemeenten toe als het gaat om de beoordeling van wijzigingen van rijksmonumenten buiten de bebouwde kom.

De Wet op de Archeologische Monumentenzorg is de Nederlandse uitwerking van het Verdrag van Malta (Valletta). Het is een raamwet die door het wijzigen van andere wetten regelt hoe rijk, provincie en gemeente bij hun ruimtelijke plannen rekening moeten houden met het erfgoed in de bodem. De Wet op de Archeologische Monumentenzorg is op 1 september 2007 in werking getreden. Sindsdien is het in stand houden van een archeologisch depot een wettelijke taak van de provincie.

Werelderfgoed

In de afgelopen beleidsperiode zijn twee erfgoederen in de provincie Utrecht tot UNESCO werelderfgoed benoemd: de Hollandse Waterlinies en de Neder-Germaanse Limes. Er gelden rijksregels voor werelderfgoed die zijn bedoeld om de uitzonderlijke universele waarde van werelderfgoed te behouden. De rijksregels staan in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl).

De specifieke zorgplicht voor werelderfgoed heeft tot doel beschadiging of vernieling van het werelderfgoed te voorkomen (artikel 14.7 Bal). De initiatiefnemer van een activiteit is verplicht om alle mogelijke maatregelen te nemen die daarvoor nodig zijn. Dit is nodig voor zover dit de uitzonderlijke universele waarde van het dit werelderfgoed raakt. Deze zorgplicht vormt het sluitstuk van de bescherming van het werelderfgoed.

De 'siteholder' is de organisatie die in het Managementplan voor een werelderfgoed is aangewezen als verantwoordelijke voor het beheer van de desbetreffende site. De siteholder moet de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zo spoedig mogelijk op de hoogte stellen bij voornemens om activiteiten te verrichten die de uitzonderlijke universele waarde van het werelderfgoed kunnen aantasten (artikel 10.49 Bkl). De provincie Utrecht is mede-siteholder (gemeenschappelijke regeling) van het Werelderfgoed Hollandse Waterlinies en van de Neder-Germaanse Limes. Deze informatieplicht geldt ook voor de gemeente of het waterschap waarin het werelderfgoed ligt. In de interim omgevingsverordening zijn (instructie)regels opgenomen ter bescherming van het werelderfgoed van de Hollandse Waterlinies en de Neder-Germaanse Limes.

Bibliotheken

Binnen het bibliotheekstelsel hebben verschillende overheden, lokale organisaties en landelijke partijen hun eigen rol en verantwoordelijkheden om goede en betaalbare diensten aan de burger te leveren. Dit is vastgelegd in de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen die op 1 januari 2015 in werking is getreden. De provincies dragen zorg voor de distributie van boeken en andere materialen tussen bibliotheken in de regio en de ontwikkeling van innovaties ten behoeve van de lokale bibliotheken. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de doorontwikkeling en implementatie van het landelijke concept de Bibliotheek op School of het faciliteren van bibliotheken bij hun rol in het sociale domein.

Daarnaast is in 2020 het Bibliotheekconvenant 2020-2023 ondertekend. Met dit convenant leggen bibliotheken en de drie overheidslagen vast dat zij zich gezamenlijk gaan inzetten voor leesbevordering, digitale inclusie en een leven lang ontwikkelen. Ook zijn er afspraken gemaakt om de toekomst van de openbare bibliotheek. Het convenant zal in 2023 worden verlengd. Aanleiding voor het convenant zijn de aanbevelingen uit de eerste evaluatie van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) en uit het advies van de Raad voor Cultuur 'Een bibliotheek voor iedereen'.

In de bibliothekenbrief van de staatssecretaris "[Een abonnement op de hele wereld. Versterken van het stelsel van openbare bibliotheken](#)" van 4 november 2022 staat dat de huidige bevorderingstaak bij gemeenten en provincies vanaf 2025 gaat worden omgezet in een zorgplicht, om zo de bereikbaarheid en de toegankelijkheid van de bibliotheek te borgen. De bibliotheekwet zal hiervoor worden aangepast. Het is op dit moment niet bekend wat de consequenties hiervan zijn voor de provincie. Wij zijn via IPO nauw betrokken bij de uitwerking.

2. Bestuurlijke afspraken

Bestuurlijke afspraken en convenanten zorgen voor een goede samenwerking met het rijk, gemeenten of andere partijen. Vaak zijn dit langjarige afspraken, bijvoorbeeld op het gebied van cultuureducatie of erfgoedparels.

Erfgoedparels	Fonds Erfgoedparels, matching met rijk. Is vastgelegd in een bestuurlijke afspraak.	De provincie geeft financiële steun aan restauraties van rijksmonumenten via het Fonds Erfgoedparels.
Culturele Stedelijke Regio Utrecht (CSRU)	Het Cultuurconvenant 2021 – 2024 is door de gemeente Utrecht, gemeente Amersfoort, de provincie Utrecht en het ministerie van OCW afgesloten. In 2018 is het regioprofiel 'Eeuwig Jong' opgesteld.	De CSRU is een samenwerkingsverband tussen alle gemeenten en de provincie Utrecht. Sinds 2018 kent Nederland 15 stedelijke cultuurregio's. Binnen die regio's wordt cultuurbeleid afgestemd en samengewerkt aan het versterken van de culturele infrastructuur. Er vindt periodiek overleg plaats tussen de cultuurregio's en OCW. In opdracht van OCW is in juni 2022 een onderzoek uitgevoerd naar de ontwikkeling van de cultuurregio's in Nederland.
Erfgoeddeal	In 2018 gesloten tussen Rijk, IPO, VNG en maatschappelijke organisaties	D.m.v. erfgoed inspiratie en houvast bieden bij klimaatadaptatie, energietransitie en stedelijke groei.
Erfgoedmonitor	Afspraak met OCW en RCE. Vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst.	Periodiek in kaart brengen van de ontwikkeling van de onderhoudstoestand van rijksmonumenten.
Leningen monumenten	Cultuurfonds Monumenten Utrecht	Provincie is partner. Dit fonds verstrekt laagrentende leningen aan eigenaren van gemeentelijke monumenten die hun pand willen restaureren.
Hollandse Waterlinies	Pact van Ruigenhoek en Regionaal Actieprogramma	Het Pact van Ruigenhoek bestaat uit de provincie Utrecht, verschillende gemeenten, grootgrondeigenaren Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en waterschappen. Het is Pact van Ruigenhoek is geactualiseerd voor de periode 2022-2026 en vervolgens geconcretiseerd in een Regionaal Actieprogramma (2022-2026).
Cultuur- en erfgoed educatie	Bestuurlijk kader cultuur en onderwijs (BKCO) Matchingregeling Cultuureducatie met Kwaliteit	Commitment 'cultuuronderwijs voor alle kinderen'. Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs loopt eind 2024 af. De inhoudelijke gesprekken met OCW over het vervolg per 2025 starten eind 2022. De provincie staat garant voor de matching. <ul style="list-style-type: none"> • Indirecte matching via 9 gemeenten • Directe matching voor overige gemeenten De huidige matchingsregeling loopt eind 2024 af. OCW heeft middelen gereserveerd voor het vervolg, uitwerking volgt.

Oude Hollandse Waterlinie	Programma recreatie en toerisme	Bestuurlijke afspraak met Provincie Zuid-Holland over gezamenlijke aanpak en projecten
Bibliotheekconvenant	Convenant met als doel om bibliotheken in staat te stellen bij te dragen aan actuele maatschappelijke opgaven. Convenant is uitgewerkt in netwerkagenda, deze is bekrachtigd door de 3 overheden.	Ondertekend door 6 stelselpartners IPO, VNG, OCW, KB, VOB, SPN
Regionale samenwerking museale beeldende kunst	Programma i.r.t. Rijksbijdrage Centraal Museum ter bevordering inhoudelijke en netwerksamenwerking tussen stad en regio	De provincie ondersteunt de musea in de provincie op het gebied fysieke investeringen, programma en kennisuitwisseling. Bijdrage van OCW via Centraal Museum en co-financiering t.a.v. fysieke investeringen door gemeenten.
STAMU	Bestuurlijke afspraak van het hebben van een steunpunt erfgoedbeleid	

3. Overige afspraken of politieke besluiten

- Het maritiem erfgoed in de provincie Utrecht. Nadere uitwerking van het cultuur- en erfgoedprogramma 'Voor Jong & Altijd' naar aanleiding van de motie 'Houd de wind in de zeilen'.
- 'Beter in verbinding' museumbeleid provincie Utrecht 2021-2025 beleidskader voor streek- en kasteelmusea
- Maatschappelijke Bibliotheek: Bibliotheekvisie provincie Utrecht 2017 e.v. "Samen bouwen aan de maatschappelijke bibliotheek".
- (Digitale) Laaggeletterdheid: Beleidskader Sociale Agenda 'Wij doen mee!', motie: van inspireren kun je leren, bibliotheek convenant.
- Cultuureducatie: Inzet Voorgezet Onderwijs naar aanleiding van motie PS.
- Trage Paden: initiatiefvoorstel en Statenvoorstel in januari 2023 ten behoeve van de uitvoering hiervan.
- Steun- en herstelpakket cultuur & erfgoed COVID-19: 2020-2023
- Stichting Samenwerkende Kasteelmusea: Opgericht om kasteelmusea in Utrecht te versterken en een proces van professionalisering in te zetten
- Festivalbeleid 2021-2024: beleidsuitwerking
- SSBU Foundation: sponsoring tot en met 2024
- Kunstbende
- Jeugdfonds Sport en Cultuur
- Utrechtse Cultuurlening, leenfaciliteit voor de culturele en creatieve sector
- Leiderschap in Cultuur, ontwikkelingstraject voor high potentials in de culturele sector

4. Omgevingsvisie

In de [Omgevingsvisie](#) d.d. 10 maart 2021 is cultuur en erfgoed opgenomen onder het hoofdstuk 'Levend landschap, erfgoed en cultuur'.

Uit de Omgevingsvisie:

Een aantrekkelijke leefomgeving draagt bij aan het welzijn van mensen. Daarom zetten we in op het doorontwikkelen van onze aantrekkelijke landschappen, het beschermen en benutten van historisch erfgoed en het ondersteunen van een goed cultureel aanbod. Cultuur en erfgoed geven de provincie identiteit en maken haar mooier. De vele monumenten, historische kernen en waardevolle cultuurlandschappen maken Utrecht tot een hoog gewaardeerde provincie om in te wonen, te werken en te recreëren. Dit wordt versterkt door een kwalitatief sterk, gevarieerd en goed bereikbaar cultureel aanbod.”

De provincie Utrecht is rijk aan historische buitenplaatsen, vaak bij elkaar gelegen in **historische buitenplaatszones** met specifieke kenmerken. Het meest bekend zijn de gordels langs de Vecht en de Stichtse Lustwarande, maar ook elders komen concentraties voor. De cultuurhistorische waarden liggen vooral in de samenhang van parkstructuren, gebouwen en zichtlijnen.

Door de provincie Utrecht lopen vier grote voormalige waterlinies die wij aanmerken als **militair erfgoed**: de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Stelling van Amsterdam, de Grebbelinie en de Oude Hollandse Waterlinie. De Nieuwe Hollandse Waterlinie is in 2021 aangewezen als UNESCO Werelderfgoed, als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam. Voor deze linies en voor de Grebbelinie zijn de cultuurhistorische waarden gelegen in het samenhangende systeem van het strategische landschap, het watermanagement en de militaire werken, de openheid en het groene en overwegend rustige karakter. De waarde van de Oude Hollandse Waterlinie ligt in het snoer van vestingsteden en in enkele militaire werken in het landschap. Ook Park Vliegbasis Soesterberg en omgeving merken wij aan als militair erfgoed. Daar ligt de kwaliteit in de historische militaire structuren en elementen, en in de vele overblijfselen uit de Koude Oorlog.

Diverse gebieden in het Groene Hart hebben we aangewezen als bijzonder **agrarisch cultuurlandschap**. De cultuurhistorische waarden liggen vooral in de aanwezige ontginningsstructuur, de boerderijlinten en het waterbeheersingssysteem.

Binnen het archeologisch erfgoed leggen wij onze focus op drie belangrijke gebieden gelegen in de **archeologisch waardevolle zones**: de Neder-Germaanse Limes, de Utrechtse Heuvelrug (met een stapeling van cultuurhistorische kwaliteiten uit verschillende periodes) en Dorestad (Wijk bij Duurstede). Het archeologisch erfgoed van de Neder-Germaanse Limes is aangewezen als UNESCO Werelderfgoed. De cultuurhistorische waarden liggen vooral in de samenhang tussen de verschillende archeologische structuren, elementen en het landschap. Voor de Limes is ook het lineaire karakter van belang.

Van oudsher heeft de **historische infrastructuur** grote invloed gehad op de ontwikkeling van de provincie. Wij hechten bijzondere waarde aan drie iconische routes: de Wegh der Weegen (tussen De Bilt en Amersfoort), de Route Impériale (Napoleonroute van Amsterdam naar Parijs) en de Via Regia (route van Utrecht naar Keulen). De cultuurhistorische waarden liggen vooral in het tracé en in de bijbehorende historische elementen.

De **culturele voorzieningen** in de provincie Utrecht zijn laagdrempelig, sterk en zeer divers, onder andere door een relatief jonge bevolking, bruisende steden en hoogwaardige creatieve opleidingen. Dankzij het netwerk van bibliotheekvoorzieningen en het aanbod van cultuureducatie via het onderwijs heeft iedereen de mogelijkheid te participeren. Dit draagt bij aan de totstandkoming van een inclusieve samenleving. Een grote dichtheid aan musea en gerenommeerde festivals versterkt de aantrekkelijkheid van de provincie voor bewoners en toeristen. De creatieve sector beschikt bovendien over verbeeldingskracht en ontwerp kwaliteit en levert daarmee een bijdrage aan oplossingen voor complexe maatschappelijke vraagstukken.

5. Coalitieakkoord

In het huidige coalitieakkoord '[Nieuwe Energie voor Utrecht 2019-2023](#)' is een aantal ambities opgenomen op het gebied van cultuur en erfgoed, waarop het huidige beleid tot en met 2024 is gefundeerd.

Uit het Coalitieakkoord:

Cultuur is één van de factoren die zorgt voor de aantrekkelijkheid en identiteit van de provincie. Wij zijn trots op de vele musea, de prachtige buitenplaatsen en de Nieuwe Hollandse Waterlinie als grootste Rijksmonument van Nederland. De festivals en evenementen van nationale allure of met een meer regionale en lokale uitstraling zorgen dat de provincie bruist. Cultuur is voor ons van groot belang omdat het verbindt, ook op gemeente- en wijkniveau.

- Samen met de Utrechtse gemeenten werken we aan versterking van de culturele identiteit en een kunst- en culturaanbod waarin iedereen kan deelnemen.
- We koesteren onze Rijksmonumenten en stellen geld beschikbaar voor het behoud daarvan.
- Ons agrarisch cultuurlandschap wordt meer divers door nieuwe landschapselementen aan te leggen.
- We stellen middelen beschikbaar voor de gebiedsgerichte aanpak van de dijkversterkingen waarin natuur en landschap, erfgoed en recreatie meeliften.

We staan, samen met andere overheden en particuliere eigenaren, voor de maatschappelijke opgave ons cultureel erfgoed in stand te houden. Daarnaast zorgen we ervoor dat zoveel mogelijk mensen ervan kunnen genieten en gebruik maken.

- Kennisdeling, verduurzaming en verandering van de functie van erfgoed, denk aan religieus, industrieel en varend erfgoed, willen we ondersteunen.
- Het Fonds Erfgoedparels zetten we versterkt voort, waarbij we de hogere rijksbijdrage matchen.
- We verbreden de Stichting Samenwerkende Kasteelmusea tot een shared service-organisatie voor Utrechtse streekmusea. Hiermee versterken we de positie van deze musea, die zorgen voor lokale binding, cultuur dichtbij en identiteitsvorming.
- Militair erfgoed maken we zichtbaar en beleefbaar.
- We continueren de Limessamenwerking, leidend tot een UNESCO-werelderfgoed-status in 2021.
- De Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt aanjager voor het creëren van ruimtelijke kwaliteit. Samen met de partners zorgen we voor behoud, ontwikkeling en beleving van de linies en dragen daarmee bij aan ambities voor recreatie, toerisme, natuur en water.
- Met de provincie Zuid-Holland willen we de Oude Hollandse Waterlinie ontsluiten voor recreanten en toeristen, mede gericht op het 350-jarig bestaan in 2022. Ook de beleefbaarheid van de Grebbelinie versterken we.
- Cultuureducatie breiden we uit naar het voortgezet onderwijs, met extra aandacht voor het vmbo.
- We versterken de samenwerking tussen cultuurhuizen en zorgen voor een gezonde infrastructuur, zodat kennis en expertise goed uitgewisseld worden
- We verbreden de inzet van Kunstbende (tot nu toe m.n. Utrecht en Amersfoort), zodat kinderen in alle gemeenten tussen 12 en 18 jaar hun talent kunnen ontdekken en laten zien.
- We zetten in op cultuurparticipatie in de komende matchingsregeling vanuit het rijk.
- We versterken de huidige festivalstructuur, ondersteunen meer festivals, ook buiten Utrecht en Amersfoort en stimuleren programmering op erfgoedlocaties zoals forten en buitenplaatsen.

6. Overige kaders vanuit OCW

Met de Meerjarenbrief 'De kracht van creativiteit' heeft staatssecretaris Uslu (OCW) de Tweede Kamer geïnformeerd over de uitgangspunten van het cultuurbeleid voor de jaren 2023 - 2025. Het beleid is uitgezet langs vijf lijnen.

Versterken positie culturele en creatieve professional

Een sterke sector kan niet zonder een gezonde arbeidsmarkt en een eerlijke beloning. Om bij te dragen aan een betere beloning is de komende twee jaar 19,1 miljoen euro per jaar beschikbaar, en vanaf 2025 structureel 34,1 miljoen euro. Daarmee stelt de staatssecretaris een voorbeeld voor eerlijke beloning. Van de sector zelf verwacht zij ook dat ze tot eerlijke afspraken komen op plekken waar dat nu nog niet zo is.

Staatssecretaris Uslu investeert ook flink in kansen voor startende makers via de fondsen en via speciale programma's voor bijvoorbeeld talentontwikkeling.

Inzet creativiteit maatschappelijke vraagstukken

De verbouwing van Nederland vraagt onze maximale denkkracht. Op dit moment wordt de creativiteit van bijvoorbeeld ontwerpers nog te weinig benut bij de grote maatschappelijke opgaven van dit moment, zoals de energietransitie. Op kleine schaal zijn er genoeg voorbeelden van modeontwerpers die gerecycled plastic gebruiken voor kledingstukken, of architecten die volledig duurzaam bouwen. Staatssecretaris Uslu investeert daarom in 'ontwerpend onderzoek', zodat ontwerp beter en breder kan worden ingezet. Hiermee wil ze de methodieken van ontwerpend onderzoek verder ontwikkelen en de toepassing ervan stimuleren bij de aanpak van maatschappelijke vraagstukken.

Toegankelijkheid

Cultuur is overal en van iedereen en moet dus ook door zoveel mogelijk mensen te ervaren en te beleven zijn. Dat betekent dat er in het hele land kwalitatief aanbod moet zijn en dat iedereen die het wil, kan deelnemen aan cultuur - zeker ook jongeren. Het kabinet investeert extra in toegankelijkheid, om zowel zichtbare als onzichtbare drempels weg te nemen, en om diversiteit te bevorderen. Onderdeel hiervan is ook de extra investering van uiteindelijk 58,7 miljoen euro in bibliotheken.

Digitalisering

Digitalisering biedt grote kansen voor het maken en presenteren van kunst en voor het bereiken van een groter en nieuw publiek. Het kabinet maakt geld vrij om makers te helpen het meeste te halen uit de mogelijkheden. Bijvoorbeeld door te investeren in infrastructuur en innovatie, en door kennisdeling te stimuleren.

Erfgoed

Het kabinet vindt het belangrijk om het verleden door te geven aan jonge generaties en om oog te hebben voor de vele, verschillende verhalen over onze geschiedenis. Daarom is er bijvoorbeeld extra geld voor subsidieregelingen om monumenten in stand te houden, met bijzondere aandacht voor het Caribisch deel van het koninkrijk. Staatssecretaris Uslu stelt ook opnieuw geld beschikbaar voor de Erfgoeddeal. Daarnaast draagt het kabinet bij aan een Nationaal Historisch Museum en aan een Nationaal Slavernijmuseum. Voor versterking van de archeologiesector trekt het kabinet met ingang van 2023 jaarlijks 5 à 6 miljoen uit. Dit zal worden verdeeld over de vier knelpunten die de Raad voor Cultuur signaleerde in zijn advies 'Archeologie bij de Tijd'. De staatssecretaris werkt dit verder uit in een komende beleidsreactie.

Verder staan in de meerjarenbrief van de staatssecretaris twee onderdelen die van belang zijn voor cultuurparticipatie:

- Investeren in de sectorontwikkeling en -vernieuwing van amateurkunst. Ruim zeven miljoen mensen doen aan amateurkunst. Tegelijk blijken voorzieningen voor amateurs kwetsbaar. Er wordt ingezet op een Nationaal Akkoord Amateurkunst met afspraken tussen rijk, provincies en gemeenten over een structurele, samenhangende aanpak van de ondersteuning van amateurkunstgroepen.
- Het ministerie van OCW en WS investeren samen in het versterken van mentale gezondheid via cultuurdeelname via het Programma Cultuurparticipatie. Via dit programma worden samenwerkingen tussen de culturele en creatieve sector en het sociale domein gestimuleerd. Samen met het ministerie van VWS wordt er ingezet op het bereik van meer mensen in een kwetsbare positie.

7. Relatie met concrete doelen uit de begroting en de kadernota

Ook in de [Begroting](#) en de [Kadernota](#) zijn doelen opgenomen op het gebied van cultuur en erfgoed (Hoofdstuk 7 cultuur en erfgoed). Ook bij andere beleidsonderdelen komen cultuur en erfgoed terug.

7. Cultuur en erfgoed

De provincie werkt aan het verbeteren van de toegankelijkheid van cultuur en de instandhouding van waardevol erfgoed, zodat inwoners en bezoekers van de provincie Utrecht hiervan kunnen leren en genieten.

7.1 De culturele infrastructuur is sterk

Het jaar 2023 is het laatste jaar in de uitvoering van het cultuur- en erfgoedprogramma Voor Jong & Altijd, vastgesteld in het voorjaar van 2020. Wij werken aan een voorstel om dit met een jaar te verlengen. We doen dit om recht te doen aan de werkwijze bij programma's onder de Omgevingswet en in relatie tot de verkiezingen in 2023. Aanvullend op dit programma is vanaf medio 2021 de cultuur- en erfgoed sector in de corona crisis gesteund met het Steun- en herstelpakket Cultuur en Erfgoed. In 2023 geven we daaraan verder invulling, met de aanvullend beschikbaar gestelde middelen (7.1.4) De corona-crisis heeft naast alle beperkingen en schade ook positieve effecten gehad. De samenwerking met gemeenten en de sector is sterker dan ooit. Dit willen we zo houden en verder versterken. Met het beleidsdoel 'de culturele infrastructuur is sterk' willen we ervoor zorgen dat iedereen in onze provincie kan deelnemen aan culturele activiteiten. Kunst en cultuur zijn medebepalend voor ons gevoel van welzijn en voor onze identiteit. De basis van de cultuursector is op orde, maar er zijn ook nog lacunes. Om gelijke tred te houden met de verwachte bevolkingsgroei, willen we de culturele infrastructuur versterken, vernieuwen en verbreden. We richten ons in het bijzonder op cultuureducatie, bibliotheken, festivals en het in samenwerking met gemeenten verstevigen van het cultuurprofiel en de sector van Utrecht. Door de corona crisis zullen we ons extra moeten inspannen om dit met alle partners te verwezenlijken.

7.2 Behoud, beleving cultureel erfgoed

Cultuurhistorische waarden van de leefomgeving zijn belangrijke 'Utrechtse kwaliteiten'. Via de Omgevingsverordening Provincie Utrecht beschermen wij de zogenoemde cultuurhistorische hoofdstructuur: historische buitenplaatsen, militair erfgoed, agrarisch cultuurlandschap, archeologisch waardevolle zones en historische infrastructuur. In het beleid ligt de focus op het behouden, benutten en beleven van cultureel erfgoed.

1.1 Ruimte maatschappelijke ontwikkeling

Utrecht is in de verstedelijkte Randstad een uiterst aantrekkelijke provincie. Dat is ook te danken aan de prachtige natuur- en recreatiegebieden, historische polderlandschappen, centrale ligging, levendige steden en dorpen en een veelzijdig aanbod in kunst en cultuur. Mensen willen graag in onze provincie wonen en recreëren. Deze populariteit heeft ook een keerzijde. Woningen, bedrijven, mobiliteit en ook nieuwe maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie vragen ruimte. Ruimte voor ontwikkelingen is nodig, maar houden wij wel graag in balans, om de kenmerkende kwaliteiten van onze provincie te behouden.

Uitgangspunt bij het omgevingsbeleid is een keuze voor integrale, toekomstgerichte oplossingen, waarmee we kwaliteiten behouden of versterken, zo nodig met compenserende maatregelen. We streven naar het concentreren en combineren van nieuwe ontwikkelingen, gaan zorgvuldig om met de schaarse ruimte en aanwezige kwaliteiten en zullen ruimtelijk ontwerp en innovatie stimuleren. Met ons programma Cultuur Erfgoed en Leefomgeving zetten we daarom in op het inzetten van creatieve verbeeldingskracht in maatschappelijke vraagstukken waarbij de cultuurhistorische waarden zichtbaar blijven of worden.

1.3 Brede welvaart

In het coalitieakkoord 2019-2023 is vastgelegd dat we streven naar brede welvaart voor iedereen. Vooruitgang is niet alleen af te meten aan groei van de materiële welvaart maar ook aan vorderingen op het gebied van welzijn en ecologische duurzaamheid. Bij brede welvaart gaat het niet alleen om de brede welvaartsaspecten in het 'hier & nu' maar ook om de vormen van (sociaal, natuurlijk, menselijk en economisch) kapitaal die worden opgebouwd voor 'later'.

4.1.3 Er komt meer ondersteuning bij energiebesparing voor maatschappelijke organisaties

We blijven inzetten op energiebesparing bij maatschappelijke organisaties. De aanpak van de Green Deal Zorginstellingen, die is uitgebreid naar poppodia, musea en theaters, wordt voortgezet. Dat geldt ook voor het Ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed (OMV). Voor de uitvoering hiervan stelt het Rijk in 2023 extra middelen beschikbaar. Het OMV richt zich op organisaties met minder dan tien gebouwen in de zorg, het onderwijs, cultuur, sport, buurt- en dorpshuizen en gemeentelijke gebouwen. In aanvulling op het OMV kunnen

ook de grotere maatschappelijke organisaties rekenen op provinciale ondersteuning voor projecten die gericht zijn op energiebesparing en gebouw-gebonden opwekking van duurzame energie.

5.6 Effecten mobiliteit op leefomgeving

Wij streven ernaar negatieve effecten van mobiliteit op de kwaliteit van de leefomgeving te voorkomen. Waar dat niet kan, zetten we ons in om deze negatieve effecten te minimaliseren. Dit doen we vanuit een integrale aanpak: we nemen in een vroeg stadium de bodem-, water- en milieubasiskwaliteiten en de cultuurhistorie mee in het afwegingsproces.

9.7.1 De Sociale Agenda

Het beleidskader Sociale Agenda 'Wij doen mee!' is in Provinciale Staten van 23 maart 2022 vastgesteld. Het college van Gedeputeerde Staten heeft op 7 juni de uitvoeringsagenda van de Sociale Agenda Wij doen mee! vastgesteld. Met de Sociale agenda dragen we bij aan meer gelijke kansen voor mensen in de samenleving. Inclusieve provincie: Bijdragen aan gelijke kansen voor inwoners vanuit onze provinciale rol. (Samen)Werken aan laaggeletterdheid.

Bijlage 2 – Overzicht van relevante (deel)onderzoeken

Erfgoed:

- Historische buitenplaatsen: evaluatie naar de leidraad historische buitenplaatsen
- Monumenten: onderzoek subsidieregeling instandhouding monumenten door Hylkema en Dialogic
- In opdracht van IPO: landelijk onderzoek naar de restauratiebehoefte bij niet-woonhuis rijksmonumenten door bureau Fenicks (2021)
- In opdracht van IPO: Idem, maar dan specifiek voor de provincie Utrecht, inclusief lijst met grote urgente restauratieopgaven (2021)
- Rapportage financiering grote restauraties provincie Utrecht door Hylkema
- De Utrechtse Monumentenmonitor: monitort de staat van de niet-woonhuis rijksmonumenten. Uitvoering: bureau Fenicks (monitoring vindt in een cyclus van 4 jaar plaats)
- Ruimtelijk erfgoed; onderzoeken ten behoeve van de regelmatige actualisatie van de Cultuurhistorische Atlas (CHAT)
- Werelderfgoed Hollandse Waterlinies: realisatie van alle Gebiedsanalyses Kernkwaliteiten Hollandse Waterlinies en het Afwegingskader Energietransitie Hollandse Waterlinies
- Onderzoek witte vlekken in de Oude Hollandse Waterlinie (wordt opgenomen in de Cultuurhistorische Atlas).
- Kwaliteitsgidsen Utrechtse Landschappen (2011), wordt geactualiseerd (2023)
- Limes: verwachte evaluatie van de Limessamenwerking (2023)
- Archeologie: Advies 'Archeologie bij de tijd' door de Raad voor Cultuur' (Q1 2022)
- Publieksbereik: pilot Cultureel Doelgroepen Model door Utrecht marketing en City Marketing Amersfoort (loopt door in 2022 en 2023).
- Maritiem erfgoed:
 - Inventarisatie maritiem erfgoed in de provincie Utrecht (2021/2022 door Erfgoedkwartiermakers).
 - Onderzoek 'De investeringsagenda van de zeilende beroepsvaart en hoe deze te financieren' (2021/2022 door BMC Yacht group), Kansanalyse maritiem erfgoed (2023)
- Streek- en kasteelmuseumbeleid: Quick Scan streek- en kasteelmusea provincie Utrecht (2021 door De Culturele Zaak)
- Ook geven de diverse adviezen en opgestelde rapporten van het Erfgoed Expert Team inzicht in de vraagstukken die er spelen en hoe het beleid daarop kan aansluiten.

Cultuur:

- Bibliotheken: plan vernieuwing bibliotheken waaronder een onderzoek naar hoe een toekomstbestendig bedrijfsmodel (of besturingsfilosofie) van de bibliotheek kan worden ontwikkeld. Gereed eind 2022/begin 2023.
- Laaggeletterdheid: in december 2022 is Maurice de Greef een onderzoek gestart naar laaggeletterdheid in de provincie Utrecht en wat er nodig is om dit probleem aan te pakken. Resultaten verwacht in voorjaar 2023.
- Kunst- en cultuureducatie: evaluatieonderzoek door Oberon naar programma voortgezet onderwijs Kunst Centraal.
- Talentontwikkeling:
 - Verkennend onderzoek "Talent is geen toeval" door Hanna Jansen naar de werking van de keten van talentontwikkeling (2020)
 - Evaluatie en aanbevelingen ondersteuning talentvolle makers in de provincie Utrecht door Winfred Voordendag (Q1 2022).
 - Monitor voor het talentontwikkelingsbeleid. (Q1 2022)
- Cultuurparticipatie:
 - Onderzoek 'van Vonk naar Vuur' t.b.v. een duurzame ontwikkeling van de samenwerking tussen cultuurparticipatie en het sociaal domein (Q1 2021)
 - Discussiestuk inclusieve cultuurparticipatie (Q3 2022).
 - Advies rol van de provincie t.b.v. cultuurparticipatie door kwartiermaker Zimihc (Q2 2022).
 - Herstelprogramma amateurkunst door Zimihc. Gestart in Q3 2022, afronding Q2 2023.
- Cultuur Innovatiefonds Provincie Utrecht : advies Winfred Voordendag doorontwikkeling van het fonds en de organisatie (Q3 2022)
- Culturele Stedelijke Regio Utrecht: onderzoek 'Een toekomst voor de stedelijke cultuurregio's' door DSP-groep in opdracht van OCW (Q2 2022)

Cultuur en erfgoed:

- Cultuur- en erfgoedmonitor: online tool voor gemeenten en de sector waarin de provincie Utrecht data verzamelt over de regionale cultuur- en erfgoedsector
- Leidraad partnerinstellingen (jaarlijkse evaluatie + eindevaluatie)
- Onderzoek naar de waarde van cultuur en erfgoed in relatie tot de groeisprong (DSP 2023)

Overige onderzoeken en informatie die relevant zijn voor cultuur en erfgoed:

- Monitor erfgoedbeleid Utrechtse gemeenten 2022 (MEBUG):
- Rapport Hollandse Waterlinies over borging na 2024 (verwacht Q1 2023)
- Staat van Utrecht
- Groeisprong 2040
- Taskforce culturele en creatieve sector en Kunsten '92
- Rapport DSP: Beleidsdoorlichting Erfgoed (OCW)
- Regionale cultuurmonitor en onderzoek naar waarde van cultuur (Boekman)
- Corona, cultuur en gemeenten (berenschot iov VNG)
- Waarde van cultuur 2022 (kunstlo brabant.nl)